

Od izolacji do readaptacji społecznej

Przedstawiciele nauk społecznych zajmujący się problematyką resocjalizacji nieletnich od lat apelują nie tylko o zmianę systemu instytucji wychowawczych, ale także ukierunkowanie tego systemu na readaptację społeczną nieletnich wychowanków i wychowanków opuszczających placówki.

Adaptacja (łac. *adaptatio*) jest terminem oznaczającym dopasowanie, przystosowanie się organizmów określonego gatunku do środowiska, tak, by z pożytkiem zajmować je i wykorzystywać.

W tym kontekście readaptację możemy rozumieć jako proces ponownego przystosowania się do środowiska, w którym dana jednostka już kiedyś funkcjonowała, ale musiała je opuścić z przyczyn zależnych lub niezależnych od siebie.

Adaptacja i readaptacja w przypadku jednostki ludzkiej jest możliwa dzięki podejmowanej przez nią aktywności, zamierzonej lub niezamierzonej, w interakcji ze środowiskiem społecznym.

Proces adaptacji i readaptacji towarzyszy człowiekowi w trakcie całego życia, gdyż jego nieodłącznym elementem jest uczestnictwo jednostki w życiu społecznym, a tym samym dokonywanie zmian w swoim otoczeniu i przystosowywanie się do nich.

Jest też warunkiem życia, bowiem niezależnie od tego czy człowiek ma do czynienia z niebezpieczeństwem, silną emocją, każdorazowo mobilizuje organizm do tego, by stawił czoła (w różny sposób i z różnym efektem) stresującym czynnikiem.

Według behawiorystów adaptacja jest możliwa do zaprogramowania, gdyż ten nurt postrzega przystosowanie jednostronnie, jako zadanie człowieka, które zostało wymuszone przez otaczające środowisko.

Zachowania jednostki prowadzące do jej pozytywnej adaptacji wskazują na wykształcenie się u niej określonych nawyków, będących odpowiedzią na konkretne bodźce sytuacyjne.

Psychoanaliza z kolei poszukuje w psychice człowieka czynników, które warunkują homeostazę z otoczeniem – umożliwiając lub zakłócając adaptację i readaptację człowieka do środowiska.

Współcześni psychoanalicy uwypuklają adaptacyjne i readaptacyjne właściwości „ego” jako wewnętrznej energii, zapewniającej człowiekowi przystosowanie poprzez dobrze rozwinięte funkcje uczenia się, pamięci, spostrzegania i myślenia, które redukują trudności poprzez zmniejszanie napięć pomiędzy zmysłową naturą jednostki a normami społecznymi.

Psychologowie humanistyczni uznają, iż procesowi adaptacji i readaptacji musi towarzyszyć proces samorealizacji jako najważniejsza ludzka potrzeba.

Każda zmiana otoczenia inicjuje proces adaptacji lub readaptacji jednostki i jest powodowana aktywnością człowieka (nie tylko pozytywną, ale także negatywną).

Istnieją potrzeby podstawowe, które muszą zostać zrealizowane, bo gwarantują prawidłową adaptację i jednoczesny samorozwój (potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa, afiliacji, poczucie własnej wartości, samorealizacji).

Isolacja i utrata wolności, zarówno jako fakt obiektywny jak i postrzegane subiektywnie, może prowadzić do wykształcenia się syndromu wyuczonyj bezradności.

Jednostka adaptując się do warunków izolacji i utraty wolności, może uzależnić się od panującego schematyzmu i monotonii, a także tego, że wiele czynności jest wykonywanych dla niej i za nią.

Nie mając wpływu na własny los i przy braku możliwości (lub chęci) decydowania o samej sobie, stopniowo traci wiarę w to, że będzie w stanie osiągnąć jakiegokolwiek cele czy dokonywać jakichkolwiek zmian w swoim życiu.

Długotrwała izolacja i utrata wolności sprawia, że uwięziony człowiek przestaje brać odpowiedzialność za swoje decyzje i aktywności, niechętnie wykazuje inicjatywę, przez co jego powrót do rzeczywistości nieizolacyjnej i wolnościowej może być znacznie utrudniony.

Lęk przed powrotem do rzeczywistości społecznej odczuwają więc nie tylko recydywiści i osoby uwięzione, ale także wszyscy ci, którzy byli izolowani społecznie lub mieli poczucie takiej izolacji.

Dotyczy to szczególnie nieletnich przebywających w różnego typu placówkach resocjalizacyjnych, które przez ostatnie lata były sukcesywnie zamieniane na placówki o charakterze penitencjarnym.

Najwyższy czas odwrócić tę tendencję i rozpocząć proces tworzenia warunków umożliwiających readaptację, reintegrację i rekulturację tzw. „młodzieży placówkowej”, kreując nowy system resocjalizacji nieletnich.

Prof. dr hab. dr h.c. *Marek Konopczyński*
Redaktor Naczelny